

A KIÁBRÁNDULTAK

Irta: Dr. Gamsz András

Vannak, akik elutasító álláspontot foglalnak el a mai rendszerrel szemben. Vannak közöttük, akiktől a mai rendszer megvonta az előjogokat, az élőködésnek, a mások kihasználásának a lehetőségét, így azután érthető, hogy az ilyenek nem szeretik a mai rendszert. Vannak, akik nem látnak tisztán, az utolsó évtizedek fürge tege, az események vihara megzavarta őket. Vannak akik még nem hisznek, akik bizalmatlanok. De ezek előbb-utóbb belátják a mai rendszer erejét, történelmi alapultságát.

Vannak azután olyanok, akik kiábrándultak. Nem értem ez alatt azokat, akik magukat »baloldali«-nak vallották, anélkül, hogy tisztában lettek volna a szó jelentőségével. Ezek, akik azt hitték, hogy csak a cégtábla lesz új, de azért majd folytathatják azt, amit a megszállás alatt csináltak. »Csak ki kell puhatolni a tálajt« gondolták ezek »baloldaliak« -- egy kis pártfogás, egy kis megvesztegetés, és megy minden a régi módszer szerint. »Ezek azonban mindinkább kiábrándulnak saját káros életfelfogásuk megvalósításának a lehetőségéből. Nyíltan azonban azt mondják, hogy kiábrándultak a »baloldaliságból«.

Egész más azonban az eset azoknál, akik az eszmékből vélik magukat kiábrándultaknak, abból a téves felfogásból indulva ki, hogy valamikor is a helyes eszmében hittek.

Ezek az emberek leginkább az u. n. »intellektüelek« (értelmiségiek) közül kerülnek ki. Azonban »intellektüel« alatt nemcsak a szellemi munkást kell érteni, az értelmiséget, bár a szó eredetileg azt jelenti. Ez ma már egy többé-kevésbé gúnyos kifejezés, amellyel azt jelöljük meg, aki a dolgokat nem úgy fogja fel, mint amilyenek azok valóban, hanem egy elvont mesterséges, szórszálhasogató okoskodás alapján. Észert a meghatározás szerint az intellektuel testimunkás is lehet, aki a problémákat nem a valóságban és valószerűen szemléli, hanem egy könyvszerű, élettelen, a gyakorlatnak ellentmondó szemlélet alapján.

Ennek a kiábrándultságnak is, amely egyeseknél jelentkezik, éppen ez az »intellektüelizmus« az alapja.

Honnan ered ez, mi ennek a gyökere? Minden esetre vannak bizonyos emberek, akiket talán gyakorlatiatlanságuk, az élettől, a küzdelemtől való félelmük hajlamossá tesz erre. Azonban az »intellektüelizmusnak« van egy mélyebb társadalmi gyökere.

Az első imperialista háború már nyilvánvalóvá tette a régi polgári társadalmi rend csödiét. Az emberek még nem látták nyíltan a kiutat, még tapogatództak, azonban elvesztették a polgári társadalomba való hitüket. A régi rend vezéreszméje: a család, a közéleti becsület, a tudomány stb., ahogy azt a polgári világ a háború előtt felfogta, elvesztették a hitüket, válságba jutottak éppen úgy, mint maga az egész polgári társadalom. De kiket érintett ez az erkölcsi válság? Nem a legszűlesebb dolgozó tömegeket, akik különben is a polgári társadalomban alacsony élet-

színvonalon éltek, és különösen a szellemi élet magasabb megnyilvánulásaitól tartották őket távol. Hanem éppen a polgárság, különösen pedig éppen az értelmiség rétegeit. Ez a polgári világnézettől való kiábrándultság azok részéről, akik nem akartak vagy nem tudtak a polgári világnézet helyébe újat állítani, megjelent Nyugat Európában már az első világháború előtt. Ennek az irodalmi kifejezése volt például az u. n. »dekadencia« a francia és azután, a többi irodalmakban. Tetőfokát azonban a két világháború előtti korszakban érte el.

Az első világháborúban elfajult a család, elfajult a házasságot. A tudomány dum-dum golyóvá, tankká, mérgesgázzá fejlődött az imperialisták kezében. Jött a munkanélküliség, a nyomor, az ellentmondások, az önzés, a hazugság legkirívóbb formái. A valóságtól menekülni kellett. De hová?

Az értelmiség és exvél polgári elemek egyes rétegei sokkal jobban összeforrtak a polgári életfelfogással, semhogy rátérhetek volna arra az útra, amely az ellentmondásokat egyedül oldhatta meg. A polgári társadalom valósága pedig sivár, kilátástalan.

A valóságtól menekülni kell. A vallási miszticizmus, amelynek sokszor bölcsészeti alátámasztást adtak, terjed. A szellemi élet hemzsegett a sok »szürrealista«, »neoromantikus«, »neovitalista« stb. elmélettől, amelyek mind a fasiszmus melegágyai voltak. Freud ösztönélet elmélete túlhaladva a komoly kísérleti tudomány által hitelesített korlátokat világnézetté vált, amely még a lekvárfőzésben is valamilyen tudatalatti, a nemi ösztönrel összefüggő tevékenységet látott.

Mindez nem segíthetett. A valóság mind sivárabb, mind csunyább. A kiábrándult polgárság átesap a baloldalra, de csak értelmileg. Olvassák Adyt, József Attilát, Travent, E. E. Kischet. Méltatlankodnak és kiutat keresnek.

André Gide (Zsid), a gazdag családból származó, neoromantikus, expresszionista francia író, aki a kalandos utazásoktól a homoszexualitásig megpróbált tartalmat adni életének, kiábrándult. A baloldali eszmékben keresett utat. Elutazott a Szovjet Szövetségbe, és újra kiábrándult. A keresett Napországot, Oblonov-tabló, földi menyország helyett, dolgozó, küzdő, élő embereket látott, akiknek bizony sok mindennapi gondja volt, és egy se látogatott valami előkelő svájci nevelőintézetet. A túlfinomult, kiábrándult Gide, ezt látta, így látta. Nem látta, nem vehette észre. A nagyszerű történelmi harcot, amit egy óriási, eddig elnyomott, titáni ledűlőbe hozott, 180 milliós néptömeg vív jövőjéért — a történelméért.

Igaz, hogy André Gide utána mégis megemberelte magát. Öreg kora dacára önként jelentkezett a francia fasiszta ellenes csapatokba a háború alatt, és egy felderítő repülés alkalmával lezuhant. Halála előtt még egyszer felülvizsgálta nézeteit, belátta előbbi tévedéseit a Szovjetuniót illetően. Mégis ő volt az, akinél a legtípusosabban jutott kifejezésre az a folyamat, amelyet róla »Gide komplexus«-nak neveztek el.

A fasiszmus, a pusztulásra ítélt nagytőke legkövetkezetesebb politikai diktatúrája, legsötétebb rémuralma volt. Az emberekben mindig léteztek elnyomott, sötét szadisztikus ösztönök, különösen az olyan válságos időkben, mint a két világháború közötti kor-

szak. A fasizmus mindezeket a sötét ösztönöket felszínre hozta, szabad folyást adott nekik, és ilyen módon szervezte meg a legborzalmasabb rémuralmat, amelyet a világtörténelem ismer. Ily módon akarta megfélemlíteni, kiirtani a haladó erőket. A közép- és kispolgárság tömegeinek, az értelmiségnek, amelyeknek gazdasági létfenntartását a nagytőke szintén veszélyeztette, — módjában állt az elmúlt háború alatt megismerni, hogy egyrészt mit jelent a fasizmus és másrészt hogy milyen hatalmat, milyen erőt képvisel az igazi demokrácia, a Szovjetszövetség. Ebben a háborúban alkalmuk nyílt az embereknek látni.

Az u. n. »intellektüelek« azonban még itt sem akarták belátni a valóságot. A háború borzalmait még csak jobban felébresztették bennük a ködös sóvárgást, az utópiaszzerű, megvalósíthatatlan, oblomovi életrendszer iránt. Hasonlóképen, mint az őskereszténység keletkezési idején, amikor a római társadalom súlyos válságban volt, és egymás után keletkeztek a különféle vallási szekták, misztériumok, megváltások és megváltók.

Az elgondolás jó és szép — mondják — de a megvalósítás! Ezt nem így gondoltuk! — Persze hogy nem így gondolták. Ők is valami megváltást várnak, valami misztikumot, egy varázslatot. Valami csodát.

Nálunk, Jugoszláviában az új rend, a népiuralom, súlyos harcok árán jött létre. Nem egy irodaszobában megírt terv hozta, alkotta meg az új rend alapjait, hanem egy tiszta elmélet, amely mély történelmi gyökerekből, hatalmas tömegek megmozdulásából meríti erejét, és amely az életben, a valóságban, súlyos harcokban valósult meg. Ez a mozgalom a széles tömegek mozgalma, azoké, akik eddig a történelemben csak statiszták voltak. Azoké a tömegeké, akik ha eddig csináltak is történelmet, nem a sajátjukat csinálták, hanem a másét, az uralkodó osztályokét. Hatalmas új erők lépnek most a történelem szinpadára. Ettől ijednek meg az intellektüelek.

Igen, történelmi időket élünk. És ilyen történelmi időkben is vannak apró, mindennapi, elhalaszthatatlan problémák, amelyeket meg kell oldani. De ezeket a mindennapi apró problémákat is új módon, új emberekkel, új történelmi távlatból kell megoldani. Igaz, hogy sok mindent jobban, talán gyorsabban, talán hatásosabban lehetne megoldani. Így látjuk a dolgokat, ha elzárkózunk az élettelen dogmák, a vértelen elméletek, a ködös illúziók elefántcsonttornyába. De a nagy problémák sok kis problémák összetevődéséből állnak. Azokat az élő emberek számára, élő embereknek kell megoldani. A hétköznapi életben, apró harcokban. Ezért ábrándult ki sok intellektüel, sok Gide komplexumban szenvedő. Az ilyen kiábrándultakat a történelmi fejlődés azonban lerázza magáról, mint az élő fa az elszáradt galyakat.

»A történelmi materializmus nagy, tudományos érdeme éppen az, hogy fölfedte a néptömegek szerepét a történelemben és bebizonyította, hogy a tömegek döntenek el a történelem menetét.«
(Leonov)